Ulkoministeriö NEUVOSTORAPORTTI UM2021-00947

POL-30 Ståhle Anni(UM) 20.08.2021

Asia
EU:n ulkoministerien epävirallinen videokokous 17.8.2021

Kokous
Ulkoasiainneuvosto 17.08.2021

EU:n epävirallisen ulkoministerikokouksen ainoana aiheena oli Afganistanin tilanne. Keskustelu painottui evakuointeihin, paikan päällä olevien turvallisuuden takaamiseen sekä EU:n vastuuseen myös paikallisista työntekijöistään ja kumppaneistaan. Todettiin akuutissa tilanteessa EU-yhteistyön, koordinaation myös Yhdysvaltojen ja muiden kanssa sekä solidaarisuuden olevan keskeisiä.

Kokous katsoi, että yhteydenpitoa Talebanin kanssa on jatkettava, mikä ei kuitenkaan tarkoita poliittista hyväksyntää tai hallinnon tunnustamista. Talebania tulee arvioida sen tekojen, ei puheiden perusteella. Uudella hallinnolla on vastuu noudattaa kansainvälisiä sitoumuksiaan. Korostettiin EU:n arvojen noudattamista sekä ehdollisuutta suhteessa uuteen hallintoon, erityisesti ihmisoikeuksien, mukaan lukien naisten ja tyttöjen, lasten sekä vähemmistöjen oikeuksien, noudattamista. Lisäksi pidettiin tärkeänä, ettei Afganistanista muodostu kasvuympäristöä terrorismille.

Afganistanin tilanteen vaikutuksesta muuttoliiketilanteeseen esitettiin huoli, ja siihen varautumista sekä yhteistä vastausta toivottiin. Alueellinen yhteistyö nähtiin tärkeänä erityisesti muuttoliikkeeseen liittyen, mutta myös poliittisesti. Myös kansainvälinen koordinaatio erityisesti Yhdysvaltojen kanssa nostettiin esiin. Humanitaarisen avun jatkamista painotettiin.

Kokouksen yhteydessä annettiin julkilausuma EU:n lähestymistavasta Afganistanin uuteen tilanteeseen. Keskustelu EU:n suhteesta Afganistaniin jatkuu ulkoministerien epävirallisessa Gymnich-kokouksessa 2.-3.9.

Keskustelussa todettiin, että Afganistanissa on siirrytty uuteen tilanteeseen Talebanin valtaannousun myötä, mikä tapahtui jo ennen viimeisten Yhdysvaltojen joukkojen vetäytymistä. Tämä uusi todellisuus on toteutunut 20 vuotta Yhdysvaltojen Naton tuella käynnistämän operaation jälkeen.

Ulkovaltojen pitkän läsnäolon seurauksien arviointia pidettiin tärkeänä. Sotilaallinen operaatio oli alun perin vastaus syyskuun 11. päivän 2001 tapahtumiin ja suunnattu al-Qaedaa vastaan, mistä se laajentui myöhemmin valtionrakentamiseen. Katsottiin tärkeäksi pohtia, miksi tulokset jälkimmäisestä jäivät niin heikoiksi, erityisesti valtion resilienssiin ja armeijaan liittyen, vaikka resursseja käytettiin niin mittavasti. Kansankunnan rakentaminen ei tapahtunut paikallisista lähtien. Voidaan olettaa, että vastaavat pyrkimykset muualla maailmassa tulevat johtamaan samoihin tuloksiin, jos

valtionrakentaminen ei ole osallistavaa ja lähtöisin kansalaisista itsestään. Esiin nostettiin myös virhearviot Afganistanin tilanteen ennakoimisessa.

Todettiin keskeiseksi niin EU-kansalaisten kuin kumppanien sekä jäsenmaiden tai EU-tehtävissä työskennelleiden paikallisten **turvallisuuden varmistaminen ja niiden evakuointi, jotka haluavat poistua maasta**. Paikallisen henkilöstön turvallisuus nähtiin yhteisenä velvollisuutena. Yhteistyötä, koordinaatiota ja solidaarisuutta näissä toimissa painotettiin, samoin lentokentän toimintakykyä ja Yhdysvaltojen roolia sen turvaamisessa. Keskustelussa tuotiin esiin myös huoli muun muassa ihmisoikeuspuolustajien, journalistien sekä ihmisoikeusjärjestöissä työskennelleiden paikallisten turvallisuudesta. Monet jäsenmaat kertoivat toimistaan sekä oman että EU-tehtävissä työskennelleiden evakuoimiseksi, sekä päätöksistään ottaa vastaan suojelun tarpeessa olevia. Lentokentälle pääsemisessä on haasteita. **Pelastuspalvelumekanismi** on aktivoitu, valmius sen käyttämiseen jatkuu ja sitä voidaan myös avata.

Keskustelussa korostettiin **EU:n yhtenäisyyttä** vastauksessa tilanteeseen. Afganistanin tärkeys Euroopalle ja 20 vuoden aikana saavutettu kehitys nostettiin laajalti esiin. Samalla korostettiin, että EU:n on toimittava jatkossakin **arvojensa** mukaisesti. Ihmisoikeudet, erityisesti naisten ja tyttöjen oikeudet, mutta myös lasten sekä vähemmistöjen asema nousivat vahvasti esille. Myös oikeusvaltion merkitys mainittiin, samoin lehdistön vapaus ja koulutus. Samalla nykytilanne nähtiin katkerana tappiona EU:n arvoille.

Katsottiin tärkeäksi myös analysoida miksi Afganistanissa oltiin läsnä, mitä saavutettiin ja mitä ei. Lessons learns –tyyppinen keskustelu on tarpeen. **EU-maiden on luotava yhteinen arvio tilanteesta** ja pohdittava, miten EU:n tulisi asemoitua suhteessa uuteen poliittiseen tilanteeseen, erityisesti Talebaniin ja muihin Afganistanin politiikan piirteisiin. Selvänä nähtiin, että Afganistanin uuden hallinnon – Talebanin – on noudatettava yhteisiä sitoumuksia, kuten YK:n peruskirjaa ja kansainvälistä humanitaarista oikeutta. EU:n on pysyttävä tiukkana ehdollisuudessa. Ihmisoikeuksien, erityisesti naisten ja tyttöjen oikeuksien noudattaminen nähtiin laajalti keskeisenä ehtona. Tavoitteena tulee olla inklusiivinen ja edustuksellinen hallinto ja inklusiivinen poliittinen prosessi. Samalla muistutettiin realismista – Afganistaniin ei ole tulossa EU:n standardeja vastaavaa poliittista järjestelmää. Talebanilta vaadittiin väkivallan lopettamista, terrorismin torjuntaan sitoutumista, sekä maasta poistumisen sallimista. Myös tarve rauhanneuvotteluille nostettiin esiin. Talebania tulee **arvioida tekojen, ei puheiden perusteella**.

Jonkinlaista **yhteydenpitoa Talebanin kanssa** pidettiin tarpeellisena, mikä ei kuitenkaan tarkoita hallinnon poliittista tunnustamista. Nostettiin esiin **EU:n vipuvoima** suhteessa Talebaniin. Samalla on tehtävä selväksi, että kaikki Talebanin teot EU-tehtävissä ja EU:n kanssa työskennelleitä vastaan tuomitaan vahvasti. Muistutettiin Talebanin olevan EU:n terroristiorganisaatioiden listalla.

Kehitysyhteistyön osalta todettiin ehdollisuuden olevan edelleen voimassa. Merkittävä osa rahoituksesta vuosille 2021–27 on suunniteltu, mutta ei toimeenpantu. Tilannetta paikan päällä on tarkkailtava ja oltava valmis keskeyttämään kaikki tuki, mikäli turvallisuusehdot ja naisiin ja lapsiin liittyvät ehdot eivät täyty. Nähtiin tärkeäksi koordinoida, milloin kehitysyhteistyötä voitaisiin harkita.

Humanitaarisen avun jatkaminen nähtiin tärkeänä, mukaan lukien maan sisäisten pakolaisten avustaminen. Toivottiin suunnitelmaa siitä, miten humanitaarista apua voidaan toimittaa EU:n arvoja rikkomatta ja muistutettiin avun kansainvälisestä koordinoimisesta sekä tuesta myös Afganistania ympäröiville maille. Nälänhätä arvioitiin suurimmaksi uhaksi humanitaariselle tilanteelle tällä hetkellä: jos naisten työnteko kodin ulkopuolella kielletään, maataloustuotanto romahtaa. Myös kuivuus on ongelma. EU:n nähtiin olevan johtoasemassa humanitaarisen avun toimittamisessa. Hyvänä uutisena nostettiin esiin se, että muun muassa YK-järjestöt haluavat jatkaa työskentelyä

kentällä. Keskustelussa nostettiin esiin Afganistanin tilanteen vaikutukset **terrorismiin**. Afganistanista ei saa tulla kasvuympäristöä terroristeille.

Tilanteen vaikutukset **muuttoliikkeeseen** olivat esillä. Muuttoliikepaineen todettiin todennäköisesti kasvavan. Ei tule edesauttaa mittavien muuttoliikevirtojen syntymistä. Samalla on kuitenkin tarjottava kansainvälistä suojelua niille, jotka pakenevat sortoa. **Muuttoliikkeen instrumentalisointi** politiikan välineeksi nostettiin esiin erikseen ja tuomittiin.

Alueellinen yhteistyö nähtiin tärkeänä, erityisesti muuttoliikkeen osalta mutta myös poliittisesti. Samoin **kansainvälinen koordinaatio** nähtiin tarpeellisena. YK:n turvallisuusneuvoston rooli nostettiin esiin. Erityisesti korostettiin koordinaatiota ja yhteydenpitoa Yhdysvaltojen sekä Naton kanssa. Yhteistyö erityisesti Turkin kanssa nousi esiin, mutta myös Kiinan, Venäjän, Pakistanin, Intian ja Iranin kanssa. Toisaalta esitettiin huoli Afganistanin tilanteen vaikutuksesta transatlanttiseen suhteeseen.

Suomi kertoi sulkeneensa tilapäisesti suurlähetystönsä Kabulissa ja evakuoineensa lähetetyn henkilökunnan. Suomi on tunnistanut lähes 200 paikallista, joita myös yritetään evakuoida. Arvostetaan EU-koordinaatiota sekä EU:n erityisedustaja Niklassonin lähettämistä paikan päälle. Suomi kertoi ottavansa vastaan työntekijöitä EU-delegaatiosta sekä Naton operaatiosta. 20 vuoden aikana saavutettua kehitystä ei saa hukata, erityisesti naisten oikeuksien osalta. Nyt on arvioitava, mitä voidaan tehdä eri kanavia käyttäen. Afganistanin hallinnolla on vastuu kunnioittaa universaaleja ihmisoikeuksia sekä kansalaisten ja maassa asuvien oikeutta lähteä halutessaan maasta. EU:n on arvioitava uudelleen Afganistan-politiikkaansa. Tarvitaan myös koordinoitu lähestymistapa ihmisiin, jotka hakevat turvaa Euroopasta.

Kuultiin myös korkea edustaja Borrellin keskusteluista Naton pääsihteeri Stoltenbergin ja Yhdysvaltojen ulkoministeri Blinkenin kanssa.

Kokouksen keskeisimpien näkemysten katsottiin muodostuneen seuraavista:

- On varmistettava EU-kansalaisten evakuoiminen sekä sallittava Afganistanin kansalaisten poistuminen maasta.
- On varmistettava, ettei uusi poliittinen tilanne Afganistanissa johda merkittävään muuttoliikevirtaan. Koordinaatio EU:n ja potentiaalisten kauttakulkumaiden kesken otettava asialistalle.
- On oltava yhteyksissä Kabulin hallintoon dialogin käynnistämiseksi muuttoliikekatastrofin estämiseksi.
- Esitettiin huoli afgaanien oikeuksista. Todettiin EU-jäsenmaiden hyväksymä julkilausuma naisten ja tyttöjen oikeuksista.
- Afganistanin johdolta vaaditaan kansainvälisten velvollisuuksien noudattamista.
- Afganistanin hallintoa arvioidaan tekojen perusteella, ei puheiden.
- Jatketaan keskustelua ulkoministerien epävirallisessa Gymnich-kokouksessa syyskuussa.
- Todettiin EU-jäsenmaiden hyväksymä julkilausuma EU:n lähestymistavasta Afganistanin uuteen tilanteeseen.

Suomen edustajat

Ulkoministeri Pekka Haavisto ja virkamiesvaltuuskunta

Asiakirjat

Liitteet

Viite

Asiasanat	UAN Ulkoasiainneuvosto, YUTP, Afganistan
Hoitaa	**UM**
Tiedoksi	EUE, LVM, MMM, OKM, OM, PE, PLM, SM, STM, TEM, TPK, VM, VNK, YM